

حقوق و تکالیف هسته‌ای ایران بر اساس

معاهده ان.پی.تی.

دکتر مریم افشاری

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند

پروانه بهمنی

کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل و

وکیل دادگستری

سرشناسه	افشاری مریم، ۱۳۴۰-
عنوان و نام پدیدآور:	حقوق و تکالیف هسته‌ای ایران براساس معاهده ان.پی.تی / مریم افشاری، پروانه بهمنی.
مشخصات نشر	تهران: خرسندی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۱۵۲ ص.
شابک	978-600-114-786-9
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبا
موضوع	معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (۱۹۶۸)
موضوع	Treaty on the None-proliferation of Nuclear Weapons (1968) :
موضوع	سلاح های هسته‌ای -- ایران -- کنترل
موضوع	Nuclear arms control -- Iran :
موضوع	منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای -- ایران
موضوع	Nuclear None proliferation -- Iran :
موضوع	انرژی اتمی -- ایران
موضوع	Nuclear energy -- Iran
موضوع	انرژی اتمی -- ایران -- سیاست دولت
موضوع	Nuclear energy -- Government policy -- Iran
شناسه افزوده	بینی، پروانه، ۱۳۵۵ -
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۶ ج ۷ الف / KZ ۵۶۷۵
رده‌بندی دیویی	۳۲۱.۱۷۴۸۰۴۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۱۵۲۷۱

انتشارات خرسندی

خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان امام‌زاد، نرسیده به

خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۴، واحد ۳

تلفن: ۵-۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵-۶۴۹۰۵۸۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تلفن: ۳-۶۶۴۱۰۰۰

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۱، تلفن: ۶۶۹۵۰۰۰

فروشگاه شماره ۳: خیابان انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد.

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی) تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

حقوق و تکالیف هسته‌ای ایران براساس معاهده ان.پی.تی.

دکتر مریم افشاری - پروانه بهمنی

چاپ اول: ۱۳۹۶ - تیراژ: ۵۰۰ جلد - قیمت: ۱۳۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-786-9

شابک: ۹-۷۸۶-۱۱۴-۶۰۰-۹۷۸

فهرست مطالب

۷	پیش‌گفتار
۹	مقدمه
۱۳	فصل اول: مباحث مقدماتی
۱۳	بخش اول - تعاریف - اصول حاکم بر معاهدات بین‌المللی
۱۳	تعریف معاهده بر اساس عهدنامه ۱۹۶۹ وین
۱۴	۱. توافق بین‌المللی
۱۴	۲. معاهده بین‌المللی
۱۷	آثار معاهدات نسبت به طرف‌های متعاهد
۲۲	اصول حاکم بر تفسیر تعهدات
۲۳	تعریف معاهده در حقوق ایران
۲۷	بخش دوم - ساختار آژانس بین‌المللی انرژی اتمی
۲۷	آژانس بین‌المللی انرژی اتمی
۲۸	اساسنامه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی
۳۰	وظایف آژانس
۳۱	تعریف سلاح هسته‌ای
۳۲	بخش سوم - معاهدات هسته‌ای و نظامات بازرسی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی
۳۲	معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای NPT و نظام پادمانی
۳۳	اهداف معاهده NPT
۳۸	اصول کلی معاهده NPT
۳۹	ویژگی‌های NPT
۴۲	ضمانت اجرای تعهدات ان.پی.تی
۴۳	تفسیر معاهده NPT بر اساس حقوق معاهدات
۴۶	انواع موافقتنامه‌های پادمانی آژانس
۴۹	پروتکل الحاقی
۵۰	بخش چهارم - حقوق هسته‌ای کشورها
۵۰	تقسیم کشورها بر اساس توانمندی هسته‌ای

۵۳	حقوق کشورها براساس اساسنامه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی
۵۳	حقوق و تکالیف کشورها براساس معاهده NPT
۵۶	حقوق بین‌الملل توسعه و انرژی هسته‌ای
۶۱	فصل دوم: بهره‌مندی و توسعه صلح‌آمیز انرژی هسته‌ای ایران
۶۱	بخش اول - فعالیت هسته‌ای ایران
۶۱	تاریخچه فعالیت هسته‌ای ایران
۷۱	عضویت ایران در آژانس بین‌المللی انرژی اتمی
۷۶	بخش دوم - موازن حقوقی برنامه هسته‌ای ایران
۷۶	منشأ حق، کارناپذیر هسته‌ای
۷۸	حق ایران بر اساس اساسنامه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی
۷۹	حق ایران براساس معاهده NPT
۸۱	حق غنی‌سازی ایران براساس معاهده NPT
۸۲	تعهدات ایران براساس معاهده NPT
۸۷	ممنوعیت استفاده غیر صلح‌آمیز انرژی هسته‌ای
۹۱	۱. ضابطه عدم کاربرد، آلودگی و آلودگی از منظر حقوق بشردوستانه
۹۳	۲. ضابطه محیط‌زیست
۹۷	فصل سوم: وضعیت موضوع هسته‌ای ایران در نظام بین‌الملل
۹۷	بخش اول - نحوه تعامل آژانس با موضوع هسته‌ای ایران
۹۷	ادعای پنهانکاری و نقض تعهد در ارائه اطلاعات توسط ایران
۱۰۰	گزارش‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی درباره فعالیت هسته‌ای ایران
۱۰۱	فعالیت آشکار هسته‌ای ایران
۱۰۹	قطعه‌نامه‌های شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی
۱۱۱	پیامدهای نخستین قطعه‌نامه شورای حکام علیه موضوع هسته‌ای ایران
۱۱۴	غیرحقوقی بودن اقدامات آژانس بین‌المللی انرژی اتمی
۱۱۸	بخش دوم - برخوردهای شورای امنیت با موضوع هسته‌ای ایران
۱۱۸	ارجاع موضوع هسته‌ای ایران به شورای امنیت سازمان ملل
۱۱۹	قطعه‌نامه‌های شورای امنیت علیه موضوع هسته‌ای ایران
۱۲۵	اقدامات غیرحقوقی شورای امنیت
۱۳۱	فصل چهارم: بحث و نتیجه‌گیری
۱۳۱	نتیجه‌گیری
۱۳۷	پیشنهادات
۱۴۵	منابع و مآخذ

پیش‌گفتار

در صورت پایان‌پذیری سوخت‌های فسیلی که قرن‌ها بعنوان مهمترین منبع تولید انرژی در دنیاست به روش‌های نو، پاک و ارزان از جمله انرژی اتمی را در جهان که دما کاربرد دوگانه این انرژی در ابعاد نظامی و صلح‌آمیز حساسیت‌ها را نسبت به استفاده از انرژی اتمی برانگیخت. این حساسیت‌ها منجر به تدوین حقوق و قوانینی در استفاده از انرژی هسته‌ای در سطح بین‌الملل شد که عمدتاً هدفی جز انحصار قدرت اتمی چند کشور محدود برخوردار از تسلیحات اتمی را دنبال نمی‌کرد. از مهمترین این قوانین معاهده انرژی است که تلاش کرده ضمن توقف افقی و عمودی تسلیحات هسته‌ای، زمینه برخورداری اعضای غیر برخوردار از فناوری هسته‌ای را در ابعاد صلح‌آمیز فراهم کند. در این بیانیه می‌توان به جرأت گفت که پرونده هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران مهمترین موضوع مذاکراتی در سنجش و راستی‌آزمایی کارکرد این معاهده است. جمهوری اسلامی ایران به سبب کشوری مانند لیبی تسلیح مطامع قدرتهای هسته‌ای شد و نه به مانند کره شمالی، در دوره معاهده بیسرون، بلکه با مصلحت‌اندیشی در دستیابی به حقوق خود، راه سومی را انتخاب کرد که همانا دیپلماسی و مذاکره بود. این انتخاب باعث شد تا مهمترین، طولانی‌ترین و تاریخی‌ترین پرونده در حوزه دیپلماسی جهان شکل بگیرد و در تاریخ فعالیت شورای امنیت سازمان ملل، نخستین باری باشد که کشوری با قدرت دیپلماسی از ذیل فصل هفتم منشور ملل متحد خارج می‌شود.

راهی دشوار که همچنان گردنه‌های پر پیچ و خم آن به پایان نرسیده و تا خاتمه صعب‌العبور است. در این میان و در عرصه‌های مختلف علمی و پژوهشی تلاشهای وافری در اثبات حقوق ایران در استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای صورت گرفته است

اما به نظر رسید بیان حقوق و تکالیف جمهوری اسلامی ایران در کنار هم و براساس معاهده ان.پی.تی می‌تواند فارغ از مباحثات سیاسی و رسانه‌ای و در قالبی کاملاً حقوقی، منظومه روشنی از تکالیف و حقوق ایران بعنوان مصداقی از کشورهای عضو پیمان به دست دهد.

کتاب پیش رو محصول پژوهشی دانشگاهی است که اینجانب پروانه بهمنی در پایان دوره کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل ارائه کرده و در این مسیر از راهنمایی‌ها و ارشادات خانم دکتر مریم افشاری بهره برده‌ام.

بی‌شک آنچه ارائه شده خالی از اشکالات و ایرادات نبوده فلذا خاضعانه از همه اساتید حق‌رین‌الملل و دانشجویان و محققین این حوزه دعوت می‌شود با ارائه نظرات کارشناسی خود راغبی باشند بر روشن‌تر شدن مسیری که با عنایات حضرت حق تداوم خواهد یافت.

پاییز ۱۳۹۶

مقدمه

در طول تاریخ، روابط بین کشورهای مختلف اکثراً به وسیله انعقاد معاهدات و توافق‌های گوناگون صورت خارجی و تجلی عینی می‌یافته است. از طرف دیگر، بسیاری از اختلافات و مناقشات بین‌المللی، مولود عدم اجرای معاهدات منعقدہ بین دولت‌ها و یا مربوط به انتلاف در تفسیر موافقتنامه‌ها بوده و هست. اهمیت معاهدات تنها منحصر به روابط دوجانبه کشورها نمی‌شود، بلکه در زمینه معاهدات چندجانبه اغلب ضوابط حقوق بین‌الملل در متاهله‌نامه‌هایی شکل می‌گیرد که توسط نمایندگان رسمی کشورهای جهان در کنفرانس‌ها، دراماتیک و یا نهادهای دیگر بین‌المللی تدوین یافته و مقبولیت عام به خود گرفته است.

به علاوه تأسیس اغلب سازمان‌های بین‌المللی همچون سازمان ملل متحد، آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و غیره، مبتنی بر معاهدات بین‌المللی است که به نام‌های منشور، میثاق و یا معاهده، بین کشورهای تشکیل‌دهنده آنها منعقد شده است. بنابراین حقوق معاهدات از فصول و مباحث مهم و اساسی است که در حقوق بین‌الملل معاصر مورد بررسی قرار می‌گیرد، به‌ویژه پس از تدوین کنوانسیون‌های وین ۱۹۷۸ راجع به حقوق معاهدات بین دولت‌ها و نیز ۱۹۸۶ راجع به حقوق معاهدات بین دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی، بسیاری از قواعد عرفی این رشته از حقوق به صورت قواعد مدون و مکتوب درآمده است.

معاهدات بین‌المللی حاصل «تعامل» بین «حقوق» و «سیاست» اند. به این معنی که، با پیدایش «منافع مشترک» و درک کشورها نسبت به اهمیت این منافع و رجحان آن نسبت به «منافع ملی»، زمینه تعدیل حاکمیت مطلق و گرایش به سمت ایجاد نهادهای بین‌المللی و پذیرش حاکمیت قواعدجامعه جهانی فراهم شد. با اینکه مبنای وجودی

سازمان‌های بین‌المللی تحقق منافع مشترک می‌باشد، ولی در مواردی عملکرد این سازمان‌ها نشان می‌دهد که از هدف اصلی خود دور شده و گاهی خارج از چهارچوب‌های حقوقی، در جهت منافع ملی این یا آن کشور خاص حرکت کرده‌اند. این جریان حاکی از وجود نوعی «تقابل» بین «حقوق» و «سیاست» و استفاده ابزاری از سازمان‌های بین‌المللی است.

از زمان مطرح شدن مسئله فعالیت‌های هسته‌ای ایران در آژانس بین‌المللی انرژی اتمی^۱ و قطعنامه‌هایی که از سوی این شورا صادر شده است، در میان مردم و همچنین محافل علمی و دانشگاهی و رسانه‌ای، این‌گونه مطرح می‌شود که رفتار و عملکرد این سازمان نسبت به موضوع هسته‌ای ایران رفتاری سیاسی است و کمتر از مؤلفه‌های حقوقی برخوردار است. از آنجاکه معاهده NPT وظیفه نظارت و کنترل فعالیت‌های هسته‌ای دولت‌های عضو آن را برعهده آژانس بین‌المللی انرژی اتمی قرار می‌دهد، این پیمان در واقع مصالحه قدرت‌های اتمی و غیراتمی است به این صورت که کشورهای غیرهسته‌ای متعهد شده‌اند روشی برای تولید بمب هسته‌ای نکنند ولی کشورهای دارای فناوری اتمی نیز موظف شده‌اند ضمن تلاش برای محو جنگ‌افزارهای هسته‌ای، تسهیلات لازم را برای بهره‌برداری صلح‌آمیز اتمی در اختیار کشورهای غیرهسته‌ای قرار دهند. براساس مقدمه معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای کشورهای عضو این پیمان با تعهد به همکاری در جهت تسهیل اجرای پیمان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در زمینه فعالیت‌های صلح‌جویانه با تأکید بر حمایت از «حق» توسعه همه اعضای معاهده ان.پی.تی. حق دارند در تبادل هرچه گسترده‌تر اطلاعات علمی شرکت کرده و برای گسترش بیشتر کاربرد انرژی هسته‌ای برای اهداف صلح‌جویانه به صورت انفرادی یا با همکاری دیگر کشورها اقدام کنند. معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) توافقی حقوقی است که نظامی را برای تفکیک فعالیت‌های هسته‌ای صلح‌آمیز از غیرصلح‌آمیز به وجود آورد. این معاهده مقرر می‌داشت که ساخت، تولید و گسترش سلاح‌های هسته‌ای جایز نیست و کشورهایی که بدون چنین سلاح‌هایی هستند دیگر نمی‌توانند آنها را تولید کنند. براساس این معاهده از سال ۱۹۷۰ به بعد هر عضو غیردارنده سلاح هسته‌ای که درصدد ساخت یا به دست آوردن چنین سلاح‌هایی برآید،

مرتکب فعالیت و کار هسته‌ای غیر صلح‌جویانه شده است و تشخیص این امر با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی خواهد بود. برای دستیابی به این هدف معاهده ان.پی.تی. دولت‌های غیردارنده سلاح هسته‌ای را مکلف کرده است که از راه بستن موافقتنامه‌هایی با آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای فعالیت‌های خود را در زیر نظارت و بازرسی آن قرار دهند. از سوی دیگر آژانس نیز مکلف شد که با نظارت‌ها و بازرسی‌های خود بر فعالیت‌های هسته‌ای کشورهای مذکور مانع از آن شود که فعالیت‌های هسته‌ای صلح‌آمیز آنها به ساخت و تولید سلاح هسته‌ای تبدیل شود.

مقررات این معاهده در حال حاضر تنها معیار تشخیص فعالیت‌های هسته‌ای صلح‌آمیز شوره‌است و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی که ماهیت فعالیت هسته‌ای کشورها را ارزیابی و در مورد صلح‌آمیز یا غیر صلح‌آمیز بودن آنها رأی صادر می‌کند. معاهده ان.پی.تی. تصریح دارد که نباید هیچ مانعی در برابر دستیابی امضاءکنندگان معاهده به فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای ایجاد شود. وظیفه آژانس نظارت بر اجرای درست مفاد معاهده توسط اعضاست.

مریم افشاری - پروانه بهمنی

پاییز ۱۳۹۶